

megaboom

Det byggs för miljarder i Åre. Oljemiljonärer köper lyxlägenheter och Bollywood vill spela in indisk musikalfilm bland fjälltopparna. Åre är hett igen efter svackan under 90-talet. Och nästa år är det VM.

Text: Nina Gunne Foto: Fredrik Herrlander

I romanen **"Sömnen"** av författaren Ulf Lundell bor romanfiguren Tommy Cosmo i Läkarvillan, ett av Åres första hus i fjällanpassad nationalromantisk Årestil. Han vandrar i boken upp på de slingrande fjällstigarna och får svindel när han ser ner över samhället.

Det börjar hända mig också. Vi har åkt runt ett par timmar i Åre med bil. Det är regnigt och disigt och Åreskutan ger mig inte någon vägledning om orienteringen. Min guide är stadsarkitekten Björn Reuterswärd och han svänger snabbt på glashala smala fjällvägar. Han pekar upp mot granskogen.

– På Totthyllan har tomterna köpts med "arkitektcheck" på förmånliga arkitektjänster om man mantalskriver sig här på orten. Alla tomter är redan sålda.

Björn Reuterswärd pratar fort, ivrigt och entusiastiskt. Planerna för Åre är storslagna men realistiska. Han har lyckats entusiasmera politiker och entreprenörer. Och han var en av dem som trodde på att bygga multihallen Holiday Club med konferenslokaler, hotell och upplevelsebad. Åre hade tappat fart under 90-talet efter 80-talets glansdagar. Konjunkturen påverkade turismen. Nu ville man göra något för att vända trenden.

– Jag hade satt mitt huvud på att befolkningen skulle öka om vi byggde den, säger Björn Reuterswärd. Satsningen lyckades. Multihallen har säkrat VM och byggandet har satt igång på allvar. Byggnaden skapade framtidsstro i Åre och investerarna strömmade till. Nu rullar expansionen av sig själv. Befolkningen ökar liksom arbetstillfällena för hela kommunen.

På väg från Östersund till Åre åkte vi förbi Mattmar, Mörsil, Järpen och Undersåker. Här märks inte byggboomen. Ändå är det i de här små byarna och på landsbygden som de flesta av Åre kommuns 10.000 invånare bor. Bara tio procent av dem bor permanent i själva samhället. Men under en vintersäsong finns 20-25.000 personer i Åredalen.

Husskelett sticker upp mitt i byn. Byggarbetare blandas med skidåkare och marken är lerig av regnet.

Omålade fasader ska snart bli bruna. VM-huset är redan klart och vid stationen syns en ny skala i fjällbyn Åre; stationshuset och Holiday Club med Mix Megapol Arena som tar över 1.000 personer i kongresshallen.

Glesbygdskommunen Åre börjar ta plats bland Europas hetaste skidorter. Det går fort och stadsarkitekten Björn Reuterswärd är ansvarig för att hålla ihop planeringen. Hans vision är en ort i framkanten av utvecklingen. En stad i fjällen jämförbar med många skidorter i Alperna. Det är viktigt eftersom Åre samhälle är motorn i hela kommunen, menar han.

– Planering handlar mer om samhälle än om arkitektur och estetik, påpekar Björn Reuterswärd. Särskilt översiktlig planering.

Ändå anser han sig själv vara lite gammeldags som stadsarkitekt eftersom han är så intresserad av byggnadsutformning och stadsgestaltning.

– Varken politiker eller investerare här är särskilt intresserade av utformning. Då gäller det att vara pedagogisk och att kunna entusiasmera. Men mycket är förhandling. Det är ge och ta som gäller. Och det är svårt att säga nej till stora investeringar.

Näringslivet vill investera i Åre och kommunen hänger med. Näringslivet styr också den lokala konjunkturen och det är inte läge att säga nej för ofta.

– Jag vill gärna höja nivån på arkitekturen, men man kan inte bortse ifrån att det är privata pengar. Att tacka ja till dem är vår enda chans till utveckling och att trygga arbetstillfällena. Då kan vi inte bromsa. Vi kan inte styra planeringen som i Stockholm. Man måste inspirera och visa vägar utan att få investerarna emot sig, vara lyhörd och inse vad som är realistiskt. Följden är att det är rätt brokigt i Åre. Svårigheten att orientera sig förstärks av att flera principer används när man bygger nytt. Antingen längs med gatan – och det är inget rätlinjigt vägsystem – eller i brant terräng längs med eller tvärs markens nivåkurvor.

>>>

– Problemet är att kommunen har begränsat med mark och en begränsad ekonomi. Planeringen blir därför beroende av privata markägare och initiativ.

I centrala Åre finns mark med flera ägare som ska komma överens. När de säljer får de bra betalt och köparen vill bygga snabbt.

Björn Reuterswärd och kommunen vill öka stadsmässigheten, få bort villor och ersätta med en tätare och mer enhetlig bebyggelse. Då återupplivar de tankar som funnits i Åre sedan tidigt 1900-tal, men som fallit i glömska.

Hus ska ligga mot gata men inte alltför tätt och högt, förutom mot E14. Många äldre hus ska bevaras vilket Björn Reuterswärd tycker bidrar till variation.

– Det ska vara lite gyttrigt säger Björn Reuterswärd. Jag vill skapa täthet, variation och småskalighet. Då blir det bykänsla. Färg och material ska hålla ihop miljön i det nya som byggs.

Men han är inte nöjd med alla skyltar. Det finns ett designprogram för skyltar, men det verkar inte ha fått

full genomslagskraft ännu. Max Hamburgare har fått upp två skyltar intill varandra. Däremot finns en nydesignad Årelampa, designad av Olle Lundgren, som ska hålla samman den offentliga belysningen.

Åres framgång beror helt på turisterna. Det ligger förstås en fara i det. Men Björn Reuterswärd ser ingen risk för överetablering inför alpina VM2007.

– Nästan ingen VM-ort har hittills haft en tillbakagång efter tävlingarna. Tvärtom har de lyft sig själva och den utvecklingen har fortsatt.

Inför VM blir Åre alltmer internationellt. De svenska fjällen lockar med nordisk exotism. Tallar och björkar i backen och renfilé på menyerna. Björn Reuterswärd har hört talas om oljemiljonärerna, men det är inte det exklusiva Åre han vill ha. Han vill bredda klientelet och få dit barnfamiljerna. Han vill ha Mac Donalds och HM och Stadium, intill märkeskläder och lyxrestauranger. Och han tror att det är det enkla och folkliga som lockar

när skidåkningen i Alperna står för konkurrensen.

Den exotiska fjällvärlden har lockat utländska turister länge. Under slutet av 1800-talet och tidigt 1900-tal kom britterna hit. De köpte jaktmarker och byggde jaktstott i fjällen för att fiska och jaga ripa. Idag går det direktflyg från London till Östersund. Och norrmännen är vanliga både som gäster och investerare. De har sina egna konjunkturen som Björn Reuterswärd påpekar. Och de har pengar. Han pekar på några stugor i Åre Björnen.

– Husen med torvtak är norska. Ingen svensk bygare lämnar garanti på torv.

Åres historia som vintersportort började 1882 när järnvägen drogs hit. Sigge Cronstedt ritade Fjällgården och bergbanans stationer i en nationalromantik i lantlig fjällversion. Lite enklare, lite rustikare. De står kvar liksom andra viktiga byggnader från förra århundradet: Åregården, Sporthotellet och Grand Hotell, numera hotell Diplomat. På bilder från den tiden står bergbanestationen ensam på torget. Idag ligger den inklämd mellan Max Hamburgare, ett mörkt trähus från 1940-talet, det pistagefärgade Freestylehuset och Konsum som rivs om en månad.

Det har förtätats en hel del sen Åre skidort föddes, men ändå är det den tiden som ska ange tonen för utvecklingen i Åre idag, enligt den fördjupade översiktsplanen.

– Det finns en anda i nationalromantiken som jag tycker passar turismen; storvulen, festlig, robust, elegant och inte alltför sparsmakad. Att det är en nordisk byggtradition skiljer Åre från kontinentala skidorter.

Han ser gärna att nya byggnader fångar upp drag i den stilen. Det handlar om asymmetri, om mustiga färger, gärna bruna, och om en rustik enkelhet, gärna timmer, och branta inte alltför blanka tak. De är lika synliga som fasaderna och många arkitekter är inte vana vid att de ses uppifrån, påpekar Björn Reuterswärd.

Han tror att han har fått ut sina tankar om den nya nationalromantiska stilen. Men tolkningarna av planens anvisningar ger variation. När näringslivet tar initiativ till att bygga får nya planer tas fram. Som nu när Vanilla Venture vill bygga lyxhotell uppe vid Åre

>>>

BJÖRN REUTERSWÄRD

Född 1946 i Stockholm

Examen från KTH, Arkitektur 1974.

Arbetade på A4 arkitekter i Stockholm (nuvarande White). Flyttade från Stockholm till Luleå 1976. Arbetade på A4 i Luleå.

Stadsarkitekt i Åre kommun sedan 1981, först i tjugo år som konsult genom FFNS, sedan 2001 anställd av kommunen.

Överst: När det blev klart för VM behövde VM-bolaget ett hus för sitt presscenter. Arkitekten bakom huset, Hans Murman, som tidigare hade ritat för Ramundbergets fjällanläggning i Härjedalen, kontaktade själv Björn Reuterswärd. Här ligger redan Åre designcenter som är en del i VM-satsningen.

Under: Timmerhus i centrala Åre: mörkt trä och branta tak är ingredienser i den nationalromantik i fjällversion som kännetecknar "Årestilen" också idag. Engmanshuset, bostadshus och ateljé, Pentagon Arkitektkontor, Håkan Nilsson.

Holiday Club/Mix Megapol Arena har satt fart på satsningarna i Åre. I maj 2005 höll NATO sitt möte här med ett flertal utrikesministrar. Det var efter 90-talets kraftiga bakslag som idéerna tog form om att göra något rejält för att få fart på utvecklingen i Åre. Ett stort kongresscenter skulle öka antalet besökare och sprida dem mer under året. Konceptet var en multihall och ett upplevelsebad med spa. Man diskuterade arkitekttävling men finska Holiday Club, med liknande anläggningar i Finland, ville etablera sig och anlita arkitektkontoret Evata (Lars Ollonqvist) för den stora anläggningen med 250 hotellrum samt Antti Iskala för andelslägenheterna intill.

Beslutet om VM ledde till att det nya stationshuset (i bakgrunden av bilden) byggdes. Byggherre: Jernhusen, arkitekt fram till bygglov: Tengbom Arkitekter AB, Åke Bejne och Jesper Husman. Arkitekt bygg: SWECO FFNS Östersund, Eva Agdler Sunesson.

Björnen. Amerikanske Peter Bohlin, arkitekt för bland annat Bill Gates hus, är inkopplad och ritat Copperhill i exklusiv Coloradostil med mycket glas, timmer, torv och sten.

– Vi måste göra en planändring för hotellet och ett tiotal villor. Vi kan aldrig hitta på något sådant själva. Det vore inte realistiskt. Tänk själv! 10.000 invånare i hela kommunen. Vi måste jobba utifrån våra förutsättningar.

Vi har kört fram till en tom yta nedanför störtloppsbacken. Här kommer det att vara fullt av pressteam under VM. Sen ska det byggas hotell här. Kanske blir det arkitekttävling då. Det är kommunens mark. Annars tror han inte mycket på arkitekttävlingar i Åre.

“Vår stora attraktion är fjället, landskapet och kulturmiljön. När vi bygger nytt ska vi komplettera det som finns. Många har svårt att anpassa sin arkitektur efter Årestilen.”

– Vår stora attraktion är fjället, landskapet och kulturmiljön. När vi bygger nytt ska vi komplettera det som finns. Många har svårt att anpassa sin arkitektur efter ”Årestilen” och investerarna vill komma igång snabbt.

Han är skeptisk till stjärnarkitekter som ska sätta Åre på kartan. Det är hela miljön som är Åre, landskapet, kulturmiljön. Därför vill han att enskilda arkitektoniska objekt ska underordna sig helheten.

– Vi vill inte ha ett till byn dåligt anpassat hus som är en i raden av byggnader som beskriver utvecklingen av en känd arkitekt. Och dagens minimalistiska stil och material passar inte här. Om skalan växer kan byn bli sönderbyggd och tappa sin historia.

Bland de permanentboende har det funnits en skepsis till att det byggs för fort och för mycket.

– Alla känner sig inte delaktiga. Men arbetstillfällena ökar för hela kommunen.

Många är inblandade i turistnäringen och tjänar på utvecklingen. Kulturmiljöenheten på Länsstyrelsen och Länsmuseum har haft flera invändningar mot att Åre växer så snabbt.

– De gillar den bedagade skidorten från 1960-talet, kommenterar Björn Reuterswärd. Men vi river inte det gamla Åre. Vi kompletterar och bevarar.

Men också han kan se riskerna med att det går

>>>

Åre Parken (th i bilden) med turistlägenheter, butiker och restauranger, anpassar sig väl i skala, utformning och material till Årestilen, tycker Björn Reuterswärd. I byn vill han att det ska vara tätt, varierat och småskaligt. Kanozi arkitekter, Björn Siesjö.

fort och att det kan bli fel. Och ibland är han inte förhandlingsvillig. Han svänger av upp mot Åre Björnen i det öppna jordbrukslandskapet öster om Åreskutan. Här har han under åren sagt nej många gånger.

– Det är stort tryck på marken, men här måste landskapet få vara öppet.

Åresjön ligger nedanför den öppna jordbruksmarken och ovanför oss skogen och kalfjället. Men idag ligger allt djupt inbäddat i grått dis.

Vi återvänder till Åre och åker upp till Fjällgården. Byggt 1910 och ombyggt, tillbyggt och återställt i mörk träpanel efter en period av mexitegelförklädnad. På väg ner igen pekar han på ännu en ny byggnad. Liten men betydelsefull. Ett pump- och teknikhus som ska transportera vatten från Åresjön till snökanonerna 800 meter upp.

– Liftsystemen måste byggas ut, förtätas och moderniseras för att Åre ska hänga med som skidort. Bäddarna ska bli fler och framförallt ska turistsäsongen förlängas. Åre är långt ifrån färdigbyggt. Åre tål mycket mer. ■

NÅGRA AKTUELLA BYGGPROJEKT I ÅRE

VM-Huset. Butik/kontor och presscenter för VM-bolaget. Klart 2005. Byggherre: Azeta. Arkitekt: Murman Arkitekter AB, Hans Murman.

VM-tunneln. En 135 meter lång väggtunnel förbi Åres nya målområde invigdes i början av oktober. Byggherre: Åre 2007 AB. Arkitekt: SWECO FFNS, Eva Agdler Sunesson.

Holiday Club/Mix Megapol Arena. Konferens-, aktivitets- och hotellanläggning. Klart i nov 2004. Byggherre: Holiday Club/Åre Konferens AB (Åre kommun är störste ägare). Arkitekt: Evata Finland, Lars Ollonqvist. Plan: Åre kommun, plankontoret, Björn Reuterswärd.

Holiday Club. Andelslägenheter. Etapp 1 klar i nov 2005, etapp 2 klar 2006. Byggherre: Holiday Club. Arkitekt: Antti Islala.

Luxhuset. Bäckvägen. Exklusiva bostadsrättslägenheter. Privat exploatering. Arkitekt: Arklab genom Tomas Lauri och Jan Perrin.

Åre parken – Brf Längtan. Turistlägenheter och butiker/restauranger. Klart i dec 2005. Byggherre: Vanilla Venture. Arkitekt: KANOZI arkitekter ab, Björn Siesjö.

Mörviksgården. Butiker/restauranger och turistlägenheter bostadsrätter. Arkitekt: AIX Arkitekter AB, Torbjörn Almqvist. (Bild sid 14)

Engmanshuset. Bostadshus med ateljé och en butik, klart 2005. Byggherre: Britt-Marie Engman. Arkitekt: Pentagon Arkitektkontor, Håkan Nilsson.

Teknikhus vid Mörviksån. Teknikhus med pumpstation mm, klart 2001. Byggherre: Skistar. Arkitekt: SWECO FFNS, Eva Agdler Sunesson.

Avloppsverket i Vik. Runt 50 miljoner räknar Åre kommun att investera i utbyggnaden av reningsverket i Vik strax öster om Åre för att klara den framtida expansionen i Åredalen.

Stationshuset. Stationsbyggnad med butiker. Byggherre: Jernhusen samt från byggstart Åre Centrum AB. Arkitekt bygglov: Tengbom Arkitekter AB, Åke Bejne och Jesper Husman. Arkitekt bygg: SWECO FFNS i Östersund, Eva Agdler Sunesson. Klart hösten 2006.

Parken i Åre. En ny detaljplan är ute på samråd. Innehåller en förtätning av byggnaderna öster och söder om parken samt gångstråk från S:t Olavs väg och nya Åre station till parken och sedan vidare till Åre torg.

Åre torg. Åre kommun slutför just nu arbetet med en ny detaljplan för Åre torg.

Nyåttastolslifti Olympia. Skistar ersätter Olympialiften med en modern åttastolslift till VM. Den nya liften ska ha ungefär samma sträckning som befintlig lift. Investering uppskattas till 55 miljoner kronor.

Totthyllan. Nytt bostadsområde med gestaltungsprogram. 14 arkitekturidevillor. Byggherre: Privata/Åre kommun. Arkitekt: Scherrer Svanström, Stefan Scherrer och Tomas Svanström.

Copperhill. Hårbörsta 2:10. Copperhill village byggs på orörd område på Förberget. Här tillskapas tomter för exklusiv fritidsboende samt skilodge på fjället. Byggherre: Vanilla Venture. Arkitekt: Peter Bohlin, Bohlin Cywinski Jackson, USA.